

Nenad Cambi

Prikazi Krista u ranokršćanskoj umjetnosti u Dalmaciji

Arheoloških potvrda kršćanstva u Dalmaciji nema prije druge polovice III. st. To, naravno, ne znači da ih nije bilo. Kada je pak riječ o kršćanskoj umjetnosti na širem dalmatinskom području, jedva da se može govoriti o standardnim ikonografskim oblicima Kristova lika. Međutim, prežitci ipak jasno upućuju na Kristovu prisutnost u simboličkoj i alegoričkoj formi. Pojava Krista u svojoj ljudskoj formi prema novozavjetnim, i kanonskim i apokrifnim, obrascima iznimno je rijetka. Treba naglasiti da ne raspoložemo brojnijim umjetničkim oblicima izražavanja, kao što su freske i zidini mozaici, koji su nedvojbeno morali postojati, a koji bi takvu sliku mogli izmijeniti. Stanje očuvanosti crkava i popratnih objekata jest, nažalost, takvo da se oni nisu ni mogli očuvati, ako su i postojali. Može se istaknuti da se Kristova prisutnost posebno pojavljuje u formi križa i Hi Rho monograma, dakle u simboličkom načinu izražavanja. Bez obzira na činjenicu što je Kristov lik veoma rijedak u umjetnosti, ipak se promjene u načinu likovnog razmišljanja mogu već dosta rano naslutiti. Prije svega, u drugoj polovici III. st. počinju se pojavljivati, osobito u funeralnoj umjetnosti, teme koje do tada nisu bile uobičajene, kao što su pastoralni motivi, bez obzira na to kako ih tumačili. Također se zapaža i napuštanje tradicionalnog ikonografskog repertoara koji je obilježavao prethodna, poganska stoljeća. U prijelaznom razdoblju zapaža se pokušaj prikrivanja kršćanskih elemenata zbog eventualnih posljedica za kršćanske adepte.

Odnos prema Kristovu liku nije se znatnije izmijenio ni u kasnijim stoljećima, iako je poganstvo već skršeno i bilo kakvo skrivanje nije bilo potrebno. Zbog čega Kristov antropomorfni pojavni oblik nije imao osobitu omiljenost u raznim umjetničkim vidovima, nije lako objasniti. Međutim, potrebno je naglasiti da je u Dalmaciji ljudski lik bio tada u drugom planu u odnosu na prevladavajuće ornamentalne oblike likovnog izražavanja. Ovčice, jaganjci, golubice i delfini uz križ ili Kristov monogram predstavljaju likovni i simbolički vokabular koji je izraz vremena nakon pobjede kršćanstva. Životinjske su figure bile zamjena za ljudske, posebno na sarkofazima. Križ ili monogram mogli su predstavljati simbol Krista, ali ujedno i znak kršćanske pripadnosti i jasni *manifestatio fidei* ili *signum salutis* prema kojem su kršćani usmjeravali svoju nadu.